

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Commentaria Ac Disputationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibvs

De Deo Effectore, Creaturarvm Omnivm Tractatvs II. De Opere Sex
Diervm, Ac Tertivs De Anima

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1622

V. An per actum cognoscendi producaturs terminus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93575](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93575)

generans intelligit obiectum imprimens speciem, nam subdit ea, quae actu sensum efficiunt, esse exterius, ut visibile, &c.

13. *Adversio.* Tertia conclusio. Principium integrum productiuum actus est potentia informata specie. Hae est sententia Aristotelis locis citatis, & nono Metaphysic. capite nono. Diuus Augustinus etiam nono de Trinitate, capite ultimo. *Liquido tenendum, ait, rem, quam cognoscimus, generare in nobis notitiam sui, quod ab utroque, ab obiecto scilicet, & potentia, notitia priatur.* Et vndecimo, de Trinitate, capite secundo. *Ex re visibili, inquit, fit visio, non tamen ex sola, nisi ad sit visus, ex vidente enim, & visibili fit visio.* Idem docet Diuus Thomas prima parte, quaestio. decimaquarta, articulo secundo, & quaestio. quinquagesima quarta, articulo secundo, & 2. 2. quaestio. trigesima prima, articulo quinto, & primo contra gentes, capite vigesimo, & libro secundo, capite primo, & quodlibet. octauo, quaestio. tertia, articulo 3. neque aliud intendit Scotus citatus in numer. 6. Probationes vero sumendae sunt ex prima, & secunda conclusionibus.

14. *Ad 1. arg. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.* Ad primum pro quinta sententia communis solutio est, licet species sit ignobilior, attamen ut instrumentum potentiae attingere posse nobiliorem actum. Haec vero solutio ut iacet non consonat supradictis. Aliter ergo respondetur, negando actum cognoscendi esse perfectiorem qualitatem, quod non facile posset improbari, etsi id ego minus probem, quia ille actus vitalis est: & a perfectiori potentia elicitus, habetque optimum effectum formalem, qui est cognoscere. Quare ad argumentum dicto imperfectum non posse attingere productionem perfecti tanquam totale principium immediatum, ac principale naturaliter loquendo, posse tamen attingere, ut partialiter complens immediatum instrumentum, atque attingendo in effectu aliquid non perfectius se. Quam solutionem sic explico: nam potentia cognoscens specie informata integrum instrumentum est, per quod anima operatur, species autem instrumentum non est potentiae, non enim haecita specie utitur, ut sola ipsa species eliciat immediatè actum cognoscendi, ut optime probat argumentum primum pro Henrico, sed ex potentia, & specie constat integrum instrumentum, quod immediatè elicit actum. In quo duo etiam considerant nonnulli, & substantiam, & representationem: illamque fortiri a potentia, hanc verò ab specie, ac proinde singula singulis tribuendo, imperfectiorem deprehendi actum, quam ipsius principia. Haec tamen consideratio necessaria non est, ut constat, quam vera autem sit, ex cap. 2. a numer. 22. intelligi potest. Ad secundum respondetur saepe animam in operando uti instrumentis extrinsecis, adiunctis proprijs, ut calamo ad scribendum, quod magis necessarium fuit in potentijs cognoscensibus, quam in alijs propter modum operandi per assimilationem, per quod etiam patet solutio tertij.

CAPVT. V.

Utrum per actum potentie cognoscitiua aliquis terminus producat.

1. Hae quaestio tractari solet communiter in tertio libro de Anima sub terminis contractionibus, an per actum intellectus producat verbum: disputatur etiam a Theologis in prima distinctione vigesima septima. & a Diuo Thoma, eiusque discipulis prima parte, quaestio. vigesima.

Franc. Suarez de Anima.

ma tertia, articulo primo. attamen, quia eadem ratio est de actione intellectus, & de actibus aliarum potentialium cognoscensium, ideo hoc loco in vniuersum tractanda videtur: nam postquam egimus de entitate, & principio actiuo cognitionis, dicendum sequitur de illius termino. Vi-
detur igitur per illam nihil produci, quoniam cognitio actus immanens est, ac proinde minime productiuus, nono Metaph. capite nono. ubi sic legitur, *Quorumcumque itaque aliquid quiddam propter usum est id, quo fit, horum actus in eo, quod fit, est, ut adificatione in eo quod edificatur, & cetera.* Quorum verò non aliquid quiddam opus propter actionem in ipsis finet actio est, ut visio in vidente, & speculatio in speculante. Et eorum ad Nicomachum, cap. 1. habetur, *quasdam operationes esse fines, scilicet immanentes, in alijs autem, addit, & cetera has opera quaedam.* Contra verò est, *fundamentum* quia secundum Theologos per actionem intellectus producit verbum, quod sit illius terminus, *partu affir-* eadem autem est ratio de illa, & de alijs similibus. *mat. ex Theo-* ergo, &c.

In hac quaestione multi Thomistae opinantur, per actum intellectus produci quendam terminum, qui verbum dicitur, de ratione tamen, & modo ponendi illum, ac de potentijs alijs cognoscensibus non conueniunt. Ad intelligendam ergo diuersitatem opinionum est recolenda distinctio cognitionis intuitiuae, & abstractiuae: intuitiua obiectum habet sibi realiter praesens, abstractiua non item: dicunt ergo Thomistarum nonnulli per cognitionem abstractiuam produci aliquid terminans illam, at per intuitiuam nihil. Ratio sententiae huius, quoniam per actionem cognoscitiuam solum producit terminus ex indigentia, cum nimirum obiectum praesens non habetur: sola ergo abstractiua cognitio producat terminum, non autem intuitiua. Vnde talem productionem concedunt, & intellectui, & sensui interiori abstractiue cognoscensibus, cum discrimine, quod in intellectu terminum illum vocent verbum, in sensu idolum, sensibus verò exterioribus terminum denegant, quia eorum cognitio semper est intuitiua, qua etiam de causa in intellectu intuitiue cognoscens, ut in beatis Deum videntibus, & in Angelis seipsos cognoscentibus terminum praedictum non agnoscunt. Quare secundum hanc opinionem verbum, seu idolum non est, ut terminus productus necessariò, sed ut speculum, & imago, in qua res ipsa cognoscatur, ac consequenter aiunt verbum realiter distinguì ab actu cognoscendi, sicut res à re distinguitur. Hanc opinionem sic expositam tuetur Caietanus prima parte, loco citato, & Capreolus illa distinctione vigesima septima. Ferrarius primo contra, cap. quinquagesimo tertio, quamuis hic minus consequenter loquatur in non paucis: insinuat etiam Diuus Thomas prima parte, quaestio. trigesima quarta, articulo primo, ad secundum, de potentia, quaestio. octaua, articulo primo, quaestione nona, articulo quinto, de veritate, quaestio. 4. articulo 1. ad 2. citato etiam Aristotele 2. de Anima, textu 59. & 60. scribens, obiectum intellectus debere esse intra ipsum, qui locus minime fauet, cum ibi loquitur Aristoteles de speciebus intelligibilibus, non de cognitionis termino.

Alia opinio declarat nulla actione cognoscitiua produci terminum ab illa distinctum: Patres vero cum aiunt intellectum producere verbum, ipsammet intellectionem vocare verbum, ac tale verbum in omni intelligente dari, imò proportionaliter in omni cognoscente: rursus verbum non esse id in quo tanquam in speculo obiectum cognoscatur, sed actum esse, quo cognoscitur obiectum. Haec videtur sententia Scoti, Durandi, &

K 3 Gabriel.

Parti nega.
fina funda.
ex Aristot.

fundament.
partu affir-
mat. ex Theo-
logo.

Prima illius
expositio.

3.
Expositio

Gabriel. citata distinct. 27. Et rursus Scoti quodlib. 8. cuius opinionis motiva in sequentibus asseremus.

4. Prima conclusio. Per omnem actionem cognoscendi terminus producit illi intrinsecus, ac modaliter tantum ab ea distinctus. Hæc conclusio est à nobis exposita, & probata olim in questione de sex ultimis prædicamentis, ubi ostendimus in actionibus immanentibus esse distinguendam rationem qualitatis à ratione productionis, qualitatemque terminum esse illius actionis, ut est productio, & hoc etiam tetigimus supra libro secundo, cap. 2. Vnde non est hic amplius immorandum.

Videatur autem
horum dist. 48
Metaph. sect.
2.

5.
2. Affert.
Probatur 1.

Secunda conclusio. Præter hunc terminum non producit alius per actionem cognoscendi modaliter, aut realiter distinctus. Probatur primo, quia in vniuersum per vnam actionem non producit, nisi vnus terminus: ergo neque per actionem cognoscendi. Secundo, vel ille terminus producit per actum intelligendi, ut est qualitas, vel prout est productio qualitatis: neutrum verum est: ergo, &c. Probatur minor, nam productio illa, ut sic, producit qualitatem, quæ actus est intelligendi: non ergo indiget alio termino: ipsa verò qualitas in primis actio productiva non est, neque deinde est principium, seu forma, per quam potentia cognoscitiva producit aliam qualitatem, quia intentionales qualitates de se productivæ non sunt, ut patet in visu.

6.
Eusio ob-
struitur du-
pliciter.

Dicitur fortasse actum cognoscendi abstractivè esse productivum alterius qualitatis, non verò intuitivum. Sed contra primo, quia intuitivus actus perfectior est abstractivus: ergo si hic non est productivus, neque ille erit. Secundo, quia frustra ponitur qualitas producta per actum cognoscendi, qui etiam qualitas est. Si occurratur substitui pro obiecto, ita facile refellendum erit: quoniam obiectum, & consequenter id, quod supplet illius vicem, præcedit actum cognoscendi: non ergo produci per illum valet, principium enim produciendi prius est natura producta: si verò quis fingat actionem aliam priorem intellectioni, per quam verbum producat, ut consequenter fingendum videtur, iam in primis intentum habetur, per actum scilicet cognoscendi, ut sic, nihil produci ab ipso distinctum. Deinde iam verbum non producit per intelligendi actum, quod est contra mentem Patrum, & Doctorum de verbo tractantium. Præterea in potentia abstractivè cognoscente dux actiones erunt realiter distinctæ, una per quam producatur qualitas, quæ est actus cognoscendi: altera per quam producitur idolum, seu verbum, quod de re ipsa formari fingitur: namque vnaquæque actio cum suo termino identificatur, dux autem assertæ qualitates realiter sunt distinctæ iuxta adversarios: ergo & actiones productivæ cum eis identificata inter se realiter distinguuntur, quod est superfluum, cum actio potentie cognoscitivæ sit tantum cognitio: vel ergo per vtramque illarum actionum potentia cognoscit, quod est superfluum: vel altera actio non est potentie cognoscitivæ, quod est verissimum. Confirmatur, quoniam intelligi nequit potentiam præparare sibi terminum cognoscendum, si talis termini, siue obiecti præparatio non est cognitio, sicut probatum est, esse non posse. Confirmatur deinde, quia cognoscere nihil est aliud, quam vitaliter operari formando quodammodo rem ipsam cognitam: illa ergo actio formans idolum, seu verbum est ipsa cognitio: ergo superflua est altera actio, seu cognitio. Tandem confirmatur, quia si

Secundò.

Tertiò.

Confirm. 1.

Confirm. 2.

Confirm. 3.

qualitas producta deferretur per modum obiecti in ea cognosceretur obiectum ipsum: impossibile autem est cognosci obiectum in re aliqua, ipsa non cognita, ut videri rem in imagine non vix imagine: atqui intellectus non cognoscit talem qualitatem: ergo neque in ea cognoscit obiectum aliud.

Tertia conclusio. Per omnem actionem cognoscendi in fieri producit verbum, vel aliquid illi proportionale, quod realiter, & formaliter est ipse actus cognoscendi in facto esse, seu ut est qualitas, distinguitur tamen modaliter ab illa actione, ut est productio, vnde verbum non ponitur ex indigentia obiecti, sed ex vi, & natura cognitionis. Hæc conclusio sequitur aperte, ex præcedentibus: posita verò est ad explicandum, quid sit verbum mentis, quod prius de intellectu præstabitur, deinde de sensibus. Prima igitur pars, nempe verbum produci, communis est Sanctorum Patrum, & Theologorum, quæ fuit via ad explicandam generationem verbi divini per actum cognitionis æterni Patris, nam sicut ibi verbum substantiale producit per actum substantialem, ita in nobis producit accidentale verbum, quia actio est accidentalis, quod verò illud verbum accidentale non sit distinctum ab actu intelligendi, ut est qualitas in facto esse, constat ex Diuo Augustino libro duodecimo de civitate, capite septimo, & decimo quinto, de Trinitate, capite decimo, dum inquit formatam cognitionem are, quam scimus, verbum esse, & libro nono, capite decimo septimo, conceptum rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habere, & dicendo intus gignere, neque à nobis nascendo discedere. Anselmus quoque in Monologio, capite trigésimo tertio, inquit actum ipsum intelligendi habentem ex se imaginem natam, verbum nostrum esse. Damascenus libro primo, fidei, capite decimo octavo, Verbum nostrum, inquit, est naturalis, anime nostra motio, secundum quam movetur, intelligit, aut cogitat. Iam Diuus Thomas ubique de verbo disserit, non illud alitru ex indigentia obiecti, sed ex intrinseca ratione intellectionis, indeque in omni intelligente verbum admittit, ex intrinseca autem ratione intellectionis nihil aliud producit in intellectu, quam qualitas illa, quæ est intelligendi actus: ergo illa ipsa verbum est. Maior patet ex prima parte questionis vigesima septima, articulo primo, ubi inquit, Quicumque autem intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid in ipsum, quod est conceptio rei intellecta ex vi intellectivæ proveniens, quæ verba Caietani. limitat, & exponit contra mentem, & Cuiusdam verba authoris. Item de potentia, questione nona, articulo quinto, ait verbum esse de ratione ipsius intelligere. Idem de veritate, questione quarta, articulo secundo, & opusculo decimo tertio, & supra Ioannem capite primo, lectione prima, & l. quarto, contra gent. capite vndecimo, ait Angelum etiam dum seipsum intelligit, formare verbum: ergo aperte docet verbum non dari ratione abstractivæ notitiæ, siquidem in Angelo notitia sui intuitiva est, ibi autem non nisi actus intelligendi invenitur: ille ergo verbum est, & productio illius, est verbi productio. Secundo patet etiam hoc ex mente Patrum explicantium productionem divini verbi vicissim per productionem verbi creatæ: productio autem verbi divini ex cognitione intuitiva est, ac sine vlla obiecti indigentia, cum sit Patri producenti præsentissimum, sed ex vi intellectionis: simile ergo erit in nobis.

Tertiò.

SVARE Z
de Angelis, op
re 6. d. 1. rum, et
anima.

TON TON
111 111
111 111
111 111

D. V. 2.

8. Tertiò. Si verbum poneretur ex indigentia, seu absentia obiecti, ferè nunquam produceretur. Et quidem in Deo quantum est ex ratione intellectus fati id liquet, atque etiam in Angelis se cognoscentibus, sed neque quando alij alios cognoscunt cum spirituales sint, actuque intelligibiles, ac præsentes omnibus omnino. Nam distantia localis nihil impedit, impertinensque est ad intellectum: potest ergo quilibet Angelus immediatè terminare cognitionem de se elicita ab altero Angelo. Dices desiderari adhuc intimam præsentiā, seu veluti penetrationem Angeli cognoscendi cum cognoscente potentia. Sed non rectè: nam talis potentia, ut supponimus, instructa est speciebus: ad terminandam verò cognitionem non est, cum requiratur obiectum intra intellectum. Eadem sanè ratione ostendi potest vniuersim Angelos non indigere verbo ad cognoscenda quæcunque existunt, eo quod actus cognitionis terminari ad illa potest vbicunque gentium ponantur: solum ergo formabunt Angeli verbum rerum non existentium, quod est contra mentem omnium de verbo tractantium.

9. Imò non solum de obiectis existentibus, sed neque de non existentibus oportebit formare verbum, si illud res alia sit quam actus ipse cognoscendi, nam maxime formaretur, ut in eo tanquam in imagine res cognosceretur. Sed hoc modo iam poneretur verbum signum instrumentale præter omnium iudicium. Alij respondent speciem esse principium agendi, & ideo non posse se habere ut terminum, cum rationes hæc oppositæ sint, & ideo necessariam esse aliam qualitatem, quæ obiectiue terminet. Sed neque hoc satisfacit. Primò propter nunc dicta de signo instrumentali. Secundò, quia falsum est rationem principij, & termini obiectiui repugnare, nam in videntibus D E V M essentia principium est visionis, & obiectum simul ad quod terminatur, idemque est in Angelo se cognoscente. Alij ergo consequenter concedunt speciem ipsam intelligibilem esse verbum inquantum est terminus, in quo res cognoscitur: sed hi impropiè satis loquuntur, & contra mentem Patrum, & omnium, qui verbum concedunt, verbum enim poni debet per actionem intellectus, species autem saltem prima non ita producit. Item quia iam nihil valeret similitudo productionis verbi nostri ad explicandam productionem diuini verbi, cum ibi essentia sit per modum speciei, & tamen producit verbum, non vero essentia: ergo similiter, &c. Præterea falsum est in specie impressa fieri cognitionem, ut in aspectu patet, videmus enim per speciem non in specie. Denique species ipsa non cognoscitur: ergo neque res in specie, ut supra dicebamus: igitur verbum neque species impressa est, neque distinctum aliquid ab actu intelligendi: est ergo actus ipse. Quod etiam ex secunda conclusione aperte colligitur: probauimus enim per actum cognoscendi non produci aliquid ab ipso distinctum, produci autem verbum: verbum ergo non est aliquid distinctum ab actu.

10. Sic ergo probata conclusione in intellectu, ut explicetur in alijs potentijs, est aduertendum, verbum efficere, seu dicere primo dictum esse de vocibus, tamen hinc transferri ad specialem loquutionem, quæ intelligendo fit, est enim quædam loquutio in mente, qua quis sibi met loquitur, vnde verbum dicere vltatissime tribuitur loquutioni spirituali, iuxta illud Matthæi nono, & Lucæ primo, Scriba, & pharisæi dicebant intra se,

& Sapientia primo, Dixerunt impij intra se cogitantes, & in Psalmo decimotertio, Dixit insipiens in corde suo, &c. dicere ergo, & loqui proprie vsurpatur de actibus intellectus, ex quo colligit Augustinus decimoquinto de Trinitate, capite decimo, vocem verbum extensam esse ad significandum propriè conceptum mentis, ideo forte, quia loquutio exterior ex interiori dimanat. At reliquæ potentia cognoscentes non proprie dicuntur, aut loquuntur, quia imperfectè cognoscunt, nihilque affirmant, aut negant, sed simpliciter apprehendunt, & ideo verbi vocabulum conceptibus earum proprie non tribuitur: eo ipso tamen quod potentia cognoscentes sunt, vindicant quandam productionem similem productioni verbi mentalis, eliciunt quippe actus cognoscendi, per quos assimilantur rebus cognitis: hoc ergo est, quod proportionari dicimus verbo mentis, ac commune est sensibus exterioribus cum interioribus, ut ex primis conclusionibus constare potest.

Ex quibus omnibus licet colligere, quid sentiendum sit de verbo mentis, quod valde contro- uersum est apud Theologos. Primò ergo dicendum vere dari. Secundo distingui modaliter ab actione intellectus ut productio est, ab actu vero ut est qualitas producta nullo modo. Tertiò non esse id, in quo fit cognitio, aut supplere vicem obiecti, sed esse id, quo ipsum obiectum cognoscitur tanquam conceptu formali rei cognita, siquidem ut res possit intelligi, necesse est, ut in intellectu vitaliter quodammodo formetur: illa ergo forma verbum est, atque ita colligitur ex Sancto Thoma de potentia, quæstion. octaua, articulo primo, contra gentes, capite trigesimo tertio, prima parte, quæstion. 107. articulo primo, vnde verbum conceptus obiectiui mentis non est, sed formalis: obiectiui vero est id, quod cognoscitur. Quarto huiusmodi verbum produci per actionem intelligendi, ut productio est. Vnde tria hæc dicere mentaliter, producere verbum, & efficere actum intelligendi idem valent maxime in creaturis. Quinto verbum esse similitudinem obiecti intentionalem, expressamque speciem illius, & hoc ipsum vindicare actum intelligendi. Ita Diuus Augustinus nono de Trinitate à septimo capite vsque ad decimum, & decimoquinto libro à decimo capite vsque ad decimum tertium. Sexto in omni intelligenti creato eo ipso, quod intelligit formari verbum siue in absentia, siue in præsencia obiecti: atque hæc omnia pronuntiata sequuntur ex positis conclusionibus, pro quibus nullam aliam probationem afferre necesse erit.

Superfunt tamen difficultates aduersus dicta. Prima, quia videtur verbum esse id, in quo res cognoscitur, atque habere vicem obiecti: artifex enim format sibi idolum, in quo, & ex quo rei fabricandæ modum contemplatur: illud autem intelligendi actus esse non videtur, sed per actum potius formatum: ergo, & cetera. Et hoc videtur sensisse D. Thom. q. 4. de verit. art. 2. ad 3. cum scripsit conceptionem intellectus non solum esse id quo, sed etiam in quo rem intelligimus: idem dicit de potentia quæstion. nona, articulo quinto, illis verbis: Hoc ergo est primò, & per se intellectum, quod intellectus in seipso concipit de re intellecta. Et super Ioannem capite primo inquit, verbum comparari ad intellectum, non solum ut id quo, sed ut in quo: idemque habet duobus opusculis de verbo.

Hinc verò oritur secunda difficultas, videntur enim intelligendi actus, atque verbum distingui realiter, nam in primis habent se, ut actus, & obiectum. Secundò, quia si verbum esset ipse actus

K 4 intelli-

vide auctorem lib. 9. de Trinitate c. 2. n. 10

Colliguntur ex dictis sex pronuntiata totam doctrinam de verbo complectentia. Primum. Secundum. Tertium.

Quartum. Quintum.

Sextum.

Difficultas contra supra dicta inueniuntur.

Secunda difficultas.

intelligendi formaliter, Verbum diuinum esset intellectio ipsa Patris: consequens est falsum: ergo. Sequela valet à proportionali ratione. Minor vero patet tum, quia verbum est distincta persona à Patre, intellectio autem communis est tribus personis, utpote ad essentialia spectans: tum quia intellectio est formalis perfectio intelligentis, verbum autem diuinum non est formalis perfectio Patris, neque actus illius, imò ei oppositum relatiue: atque hoc est, quod August. ait, Patrem non sapere sapientia à se gentia. Tertiò arguitur, quia per actum cognoscendi & intelligendi producit habitus realiter ab illo distinctus: ergo etiam poterit produci verbum: & ita videtur sentire Diuus Thomas supra, & præcipue prima parte, quæst. 27. artic. 1. quæst. 34. artic. 1. ad 2.

14
Tertia.

Tertia difficultas, quia intelligere, & dicere idem esse non videntur, ut docuit Diuus Thomas dicta quæstione trigesima quarta, artic. primo, ad tertium. quod ita ostenditur. Nam in diuinis intelligere commune est tribus personis, dicere autem solius est Patris: ergo latè distinguuntur. Ratio verò est, quoniam intelligere solum dicitur habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla productio importatur, sed nuda rei apprehensio, dicere autem verbi productionem importat: quare, &c.

15
Quarta.

Quarta difficultas, si verbum esset actus intelligendi, cum illud similitudo obiecti sit, actus quoque similitudo erit, quod falsum apparet, cum nulla actio similitudo sit principij, à quo fit, ut inductione constet.

16
Quinta.

Quinta difficultas est falsum, videri in omni intelligenti dari verbum, aliàs beati illud de DEO formarent, sique dari posset creata DEI imago. Quia sola ratione ostendunt Theologi, neque speciem intelligibilem DEI in beatis inueniri. Et confirmatur primò, quia si visio beatifica esset DEI similitudo, posset quis beati inuenire illam, cum in illa videret Deum clarè representatum, quod falsum est, cum nulla creatura queat obiectiue beatificare. Et confirmatur secundò, quia si in præsentia obiecti formaretur verbum, etiam exteriores sensus formarent simile quippiam. Consequens est contra communem Theologorum, videturque colligi ex Sancto Thoma quodlibet quinto, articulo nono, ad secundum. ubi ait sensum externum non formare sibi aliquam formam rei sensibilis, eo quod eius operatio perficiatur per solum immutationem externi sensibilis. *At imaginaria inquit, format sibi idolum simile rei sensibili*, idem ferè docuit prima parte, quæstione octuagesima quinta, artic. secundo, ad tertium. Caietanus & Ferrarius supra, & quarto contra, capite vndecimo. Capreolus supra quæst. 2. ad 4. Durandi. Torrensis i. part. quæst. 27. artic. 1. disput. 3.

17
Ad 1. diffi.
in num. 12.

Ad primam difficultatem responderetur, quod terminatio cognitionis ad obiectum non est materialiter intelligenda eo modo, quo intelligitur terminatio lineæ ad punctum: sed est sumenda intentionali, seu spiritali modo: cognitionem ergo terminari ad rem, nihil est aliud, quam rem cognosci, quod fieri potest, etiam si non existat, nedum absit: sic enim amor terminatur ad rem amatam, prout in se esse potest, quamvis actu non existat: scientia etiam rosæ ad ipsam rosam terminari dicitur obiectiue, quamvis ipsa rosæ non existat: quando etiam cognoscitur ens rationis, non terminatur cognitio ad aliquam imaginem eius: actus igitur cognitionis ab intellectu cum specie productus est noticia rei: & hoc est terminari ad illam, & non ad aliud. Ad exemplum idoli, artificis ibidem adductum, dicendum, ipsum esse

De hac re
seruatur
diff. 25. Me-
taph. sect. 2.

actum, quo res concipitur, & per quod artifex operatur, tanquam per conceptum proprium, neque oportet fingere idolum aliud ab artifice formatum, vnde etiam experimur solum formatum res cognoscitur, quod signum est solum consistere in formali conceptione. Latè tamen loquendo res absens cognosci dicitur in idolo, quatenus est ratio attingendi rem ipsam, & ita est utrumque interpretandum Diuus Thomas locis citatis. Certe in sua summa id nunquam pronuntiauit, quin potius prima parte, quæstione octuagesima quinta, articulo secundo, ad hoc institutum probat speciem intelligibilem non esse, quod intelligitur, sed rem representatam per speciem primò intelligi, ac probationes illius rem conueniunt: idemque ostendunt de specie expressa, nam si in verbo res intelligeretur tanquam in supplente vicem obiecti, ipsum diceretur intelligi, sicut finago dicitur adorari, quia in ipsa res adoratur. Occurrunt Caietanus, & alij per intellectionem cognosci verbum, ut similitudo est, non ut qualitas: sed hoc improbari potest ex dictis cap. 2. numer. 27. Nam qualitas illa essentialiter est similitudo, & è contra similitudo illa est essentialiter qualitas: impossibile ergo est intelligi verbum, ut similitudinem, & non ut qualitatem. Vnde quando per actum reflexum de verbo agimus, ipsum cognoscimus secundum utramque rationem, quemadmodum cum rem quamlibet concipimus in ea rationem entis, & talis est in diuinitate attingimus, per actum verò directum ad obiectum, nullo modo cognoscitur eius verbum: non ergo est id, in quo, sed id, quo obiectum cognoscitur.

Ad secundam difficultatem negandum, distinguimus actum intelligendi, & verbum, ac proinde distinguimus actum, & obiectum. Quod verò de verbo diuino, & actu intelligendi Patris assertum, non est huius loci explicare. Breuiter dicendum in DEO dari intelligere absolute, seu essentialiter, quod proinde commune est tribus personis: prout verò per primam Trinitatis subsistentiam terminatur, & quodammodo contrahitur, esse proprium Patris, sique dici intelligere notionale, & verbi productum. Hinc tamen intelligitur in hac materia argumenta à diuinis ad humana, vel è contrario parum valere. Nam in humanis, actus ipse intelligendi producit, ac adeo est verbum & terminus productionis, in Deo autem actus intelligendi non est productus, cum sit ipsa DEI essentia. Vnde filius, & Spiritus sanctus etiam intelligunt, licet verbum non producant. Quia cum in Deo, maxime ad intra, nihil superfluum esse possit, impossibile fuit, intellectionem essentialiter ab alijs subsistentijs, præterquam à prima, terminatam, verbi productum euadere. Quod de habitibus adductum ad rem non est, nam habitus non est terminus cognitionis, sed actionis cuiusdam inde emanantis.

Ad tertiam difficultatem dicito intelligere, & dicere quadam ratione distinguuntur, & alia esse prorsus idem: dicere enim prout est idem, ac verbum productum est, vnde si intelligere sumatur pro intellectione, ut est productio, idem formaliter erunt dicere & intelligere: si verò intelligere sumatur pro ut significat ipsum actum, per quem intellectus denominatur cognoscens, sic planè intelligere distinguitur à dicere, sicut terminus à productione, & hæc est mens Diui Thomæ illo loco, sique procedunt rationes eius: aliquando tamen dicere vsurpatur pro materialiter concipere, & tunc etiam idem est, ac intelligere, attribuiturque etiam omnibus personis diuinis, iuxta illud, dixit Deus

SVARE Z
de Angelis, op
re 6. d. d. rum, et
anima.

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

TOM TOM

III

facta sunt, Psalmo centesimo quadragesimo octauo.

21. In hac materia, dicentis verbum non produci per intelligere, quod improbat a Thomistis: sed quidquid de mente Scoti sit, res ipsa vera est, ut ex dictis liquet: aliter tamen aberravit Scotus in prima distinctione secunda, quaestione vltima, & distinctione vigesima septima, quaestione secunda. vbi asserere videtur dicere, & intelligere actus esse realiter distinctos, cum tamen solum distinguantur, tanquam productio, & terminus: sicut enim in visu sola datur productio visionis, & ipsum videre, ita in intellectu nostro est dicere, hoc est, intellectionem producere, & intelligere.

22. Quarta difficultate pressus Capreolus in quarto, distinctione quadragesima quarta, quaestione quinta, ad primum, concedit actum cognoscendum non esse similitudinem rei cognite: illum communiter sequuntur Thomistae posteriores praeter Dominicum Soto, qui oppositum assermat ibidem quaestione secunda, articulo secundo, dicendum tamen cognitionem in fieri, seu cognitionis in facto esse productionem proprie non esse similitudinem, sed viam ad illam: at cognitionem in facto esse, per quam scilicet potentia formaliter cognoscit, similitudinem esse formalem obiecti, non quidem vniuocam, sed intentionalem, ut capite secundo, conclusionem quarta dictum est: quae est sententia D. Augustini decimo quarto de Trinitate, capit. decimo septimo, vbi inquit, *Tunc erit perfecta similitudo Dei in mente, quando erit Dei perfecta cognitio*. Sed clarius Anselmus in Monologio, capit. 31. inquit, nulla ratione negari posse cognitionem esse similitudinem rei ex eius impressione formatam. Argumentum vero in contrarium nihil probat, quia non actionem, sed terminum actionis dicimus esse similitudinem.

23. Ad quintam difficultatem negandum absurdum esse, Beatos formare expressam DEI similitudinem, imò id omnino fatendum, ut satis manifeste probatur in materia de visione Dei. Nec minus verum est, possibilem quoque esse impressam speciem, quicquid Thomistica schola reclamet, est de facto eam dari probabile non sit, prout vtrumque suo etiam loco tractatur. Ad primam confirmationem eiusdem quintae difficultatis negatur sequela, nam cognoscere Deum tanquam in similitudine est imperfecte videre, & ideo talis visio non beatificaret. Nam beatitudo consistit in clara Dei visione: an vero possit visio illa beatifica perfecte, & quidditatiue cognosci, non viso Deo, quaestio est alibi tractanda. Ad secundam confirmationem concedo, sensus exteriores formare aliquid proportionale verbo, quod probatum est in superioribus, destructumque oppositum fundamentum: loca autem illa Diui Thomae obscura quidem sunt, cum innuunt operationem sensuum externorum perfici per solam immutationem sensibilis, imò quodlibet octauo, articulo septimo. addit sensus externos non cooperari ad sui formationem, explicandus tamen est non loqui de formatione sensus per actum secundum, sed per actum primum, seu speciem, in hoc enim est differentia, quod sensus exterior solum formetur ab obiecto quoad speciem, at verò phantasia saepe seipsam format, ex quibusdam speciebus sensibilibus alias eliciens, ut infra videbimus, quae expositio colligitur ex eodem, in quodlibet. 8. articulo tertio.

24. Superfunt soluenda ex Aristotele adducta in

principio. Ad primum locum Aristotelis ex nono Metaphysic. varie respondent auctores, assignando plures differentias inter actionem immanentem, & transeuntem. Prima est, quod actio transeuntes producat aliquid ad extra, immanens ad intra: quae differentia vera est, non tamen illic assignatur ab Aristotele, nam aequè excludit operatum intra, atque extra, ait enim actionem propter se fieri, & non propter operatum. Secunda differentia, quod actio transeuntes ad suum terminum ordinatur, immanens verò non ordinatur ad suum. Hae verò differentiae falsa est. Nam fieri semper ordinatur ad factum esse, teste Philosopho primo Ethicor. capit. primo & nono Metaphysic. capit. nono. Terciam differentiam assignat Caietan. quod actio transeuntes se sit productiua, immanens verò non item: licet aliqua hoc habeat propter absentiam obiecti. Hae etiam differentia falso fundamento nititur, ac supra improbat, neque est ad mentem Aristotelis, qui loquitur de contemplatione DEI, quae apud ipsum est cognitio abstractiua, cum in nostro intellectu non sit assequutus modum alium cognitionis de DEO, nec arbitratus visionem DEI claram esse nobis possibilem, & tamen per talem cognitionem dicat nihil produci.

Quarta ergo differentia, quod ordinarie per actionem transeuntem fiat quippiam manens transacta actione, ut per aedificationem domus, ad rem ac per calefactionem calor, & cetera. at verò licet per actionem immanentem fiat qualitas, non manet tamen, nisi quandiu potentia actu operatur, vnde habere videtur esse in fieri, quod proinde semper retinet nomen actionis, vulgoque ab ea non distinguitur. Hanc ergo differentiam videtur intendere illo loco Aristoteles: vnde Perionius addidit particulam, *quod relinquitur*, ut expofitor magis, quam ut translator, cum in textu Graeco non habeatur. Eandem expositionem tribuit Alexandro Aphrod. nono Metaphysic. cap. 9. videturque consona Philosopho, nam licet potentia operetur propter terminum, attamen quando terminus non durat plus quam actio, tunc recte dicitur potentia esse propter operationem ipsam. Dixi paulo superius ordinarie, propter exceptionem quae fieri solet de quibusdam actionibus transeuntibus, ut citharizandi, canendi, saltandi, quae nihil permanentis relinquunt, ob peculiarem sui imperfectionem, ut agendo de actione suo loco explicatur.

CAPVT VI.

Quid sint apprehensio, & iudicium, & quomodo in potentia cognoscitiua reperiuntur.

Diximus de actu potentiae cognoscitiuae, ac de principio terminoque illius: nunc dicendum de illius diuisione, quae in omnibus potentijs cognoscitiuis locum habet. Prius igitur in hoc capite explicabimus quid apprehensio sit, & iudicium, deinde quomodo lingulis potentijs conueniant. Circa apprehensionem igitur est aduertendum in potentijs cognoscentibus primum omnium reperiri receptionem speciei intentionalis, quae proprie obiecti apprehensio non est, cum non sit cognitio: post receptionem sequitur actus quores primò concipitur vitaliter, diciturque apprehensio eo quod potentia recipiat obiectum quasi trahendo illud. Formatur autem apprehensio dupliciter. Primò per simplices conceptus non comparando vnā rem alteri. Secundo faciendo com-

Ad fundam. neg. paria in n. i. de discrimine actionu immanentiu, & transeun. 1. Discrimen non est ad rem.

2. Falsum.

3. Etiam falsum.

25.

4. Verum & commodum.

Vide in disp. 48. Metaph. 1. 2. an. 20.

Prima pars tituli explicatur.